

A dunakeszi műhelytelepi imaház története

Az 1921-ben önállóvá vált alag–dunakeszi református egyházközség első kongruás lelkipásztora Kirner Adalbert Bertalan volt, aki az első világháború befejezését követően, négy esztendei tábori lelkészi szolgálat után érkezett haza Alagra és 1919 elején megkezdte a hitélet szervezését a településen. „[...] folytatom az egyházzervezés további munkáját. Ha fel nem veszem a tusát a bizonytalansággal, egyházi élet egyáltalában nem is lett volna Alagon. Nem törődve a divatos egyházellenes kommunista mozgalmakkal saját szakállamra matrikulát fektetek fel és rendes egyházi életet vezetek Alag-Dunakeszin. Bekapcsolom Kundház-telepet, illetve Kisalagot, később az elárvult Hadikórházat vagy Műhelytelepet [...]»¹

Az újjászervezett alagi hitélet az 1919. január 12-i egyházalakuló közgyűléssel és istentisztelettel indult. Az istentiszteletek az alagi községházán, a lelkész saját lakásában, illetve időnként a dunakeszi kultúrházban voltak. Az egyházközség Szent Mihály utcai imaházát 1922-ben vásárolták meg.

Műhelytelepen kezdett beindulni az élet és tovább folytatódta a világháború kitörése miatt leállított építkezések a 66 kataszteri holdnyi volt marhalegelőn. Az 1912-ben elkészült főépületből eltávoztak a sebesültek, később az elcsatolt területekről oda irányított menekültek száma is csökkent. A MÁV igazgatóságának utasítása szerint 1926. május 23-án megkezdtek a munkát Műhelytelepen. A május 26-i próbavonaton ez a felirat állt: „Isten nevében.” Május 31-én megtörtént az első kocsiemelés, ezzel kezdetét vette a Főműhely története.

„Az a 780 munkás, aki [Budapestről] az Északi Főműhelyből 1926. május 25-én családostól megérkezett Dunakeszire, »bizonytalanságtól összeszorított szívvel« hagyta ott korábbi munka- és lakóhelyét, és készült új otthon alapítására. [...] 1926-os sorsfordító, tömeges átköltözésükre túlzás nélkül állíthatjuk, hogy később egyfajta bibliai exodusként emlékeztek vissza, ám ők nem a Kánaánba, hanem a Duna menti futóhomok sivatagba érkeztek, amit nekik kellett zölddéz varázsolniuk.»² Kirner A. Bertalan írta lapjában: „Hadikórház. Máv műhelytelep, Dunakesz egyik nevezetessége lett. Impozáns épület tömbök, betonutak, parkírozások, vízvezeték, villanyvilágítás, egy világváros benyomását teszik. Horváth István telep gondnok buzgalma és rátermettsége valóban eleven életet teremt a műhely telepen, a hol üzletek, szórakozóhelyek, könyvtár, olvasóterem, fürdő, színház stb. kerülnek sorra. Tavasszal 40 legény lakást építenek még fiatal, nőtlen munkások részére, a melynek a betelepítése bizonyára nagy örömet szerez az eladó sorba kerülő leányok és mamáik sorába.»³ „Mese ország alatt gyermekkoromban azt a földterületet gondoltam, melyben minden nagyon szép. A hol sok a virág, tiszta az út, a hol sárba sohase lehet lépni. A hol éjjel nappal világos van. [...] De ezt még 1927. évig a valóságban sohase láttam. Most azonban látom, hogy a rádió korában, mikor mértföldeken át, más világ részből hallom a zenét, a mese ország is élő valóság. Ezt most fellehet találni a Dunakeszi műhelytelepen. Az egész telep mintegy álom ország.

1 Önéletrajz, 1933. Kirner Adalbert Bertalan hagyatéka (a továbbiakban: Kirner-hagyaték). Dunakeszi Református Egyházközség Irattára (a továbbiakban: DREI).

2 Ágoston András: A Dunakeszi MÁV Főműhely alapítástörténete. Dunakeszi Helytörténeti Szemle VII. 2014. 3. sz. 4–7.

3 Kirner-hagyaték. DREI.

Benne az emberek nagy kényelemben élnek, minden elképzelhető figyelemben részesülnek. Csodálatosan nagy összhangba hozza benne az alkotó munkát az okos pihenéssel.²⁴

„A »Magyarország« Dal- és Önképző Egyesület 1926-i megalakulásakor zászlójára tűzte, hogy a műhelytelepen gondoskodni fog a vallási szükségletek kielégítéséről is. Alig fejeződtek be a katolikus kápolna és harangszentelés és az orgonaszentelési ünnepségek, máris felvetődött annak a gondolata, hogy a műhelytelepen és környékén lakó reformátusoknak is imatermet létesítsünk, ahol hálájukat leróhassák Isten előtt. Vitéz Gérecz Ödön mérnök kezdeményezésére egy 3 tagú bizottság alakult, melynek az volt a célja, hogy az imaterem megvalósításának kérdését keresztül vigye. E bizottság tisztelgett Lányi Ferenc főműhelyfőnök úr előtt s előadta azt a kérést, hogy támogassa a műhelytelepi református imaterem megvalósítását. E kérés nem maradt tettek nélkül, mert Lányi Ferenc főműhelyfőnök úr, az egyesület elnöke, a legsürgősebben jelentést tett az igazgatóságnál a felvetett szép gondolatról és kérte annak támogatását.»²⁵

1927. december elsején átadták a Legényotthont, melyet 1928. május 23-án – a neki készített termeszköci átvételekor – megtekintett a kormányzó úr is. Az otthonban 48 nőtlen férfi nyert elhelyezést 1 és 2 ágyas szobákban. Az épületben volt zuhanyfürdő, legénykonyha, mosoda és társalgó is. Ebben a társalgóban kezdte kéthetente hirdetni az igét a református egyházközség lelkipásztora.

Kirner A. Bertalan 1929. november 2-án lemondott az alagi lelkipásztori hivataláról, november 12-től Tóth János lett az egyházközség lelkésze. Úgy kezdte alagi szolgálatát az új lelkipásztor, hogy március 13-án lemondott Szemere Kálmán főgondnok és a teljes presbitérium. Ekkor rövid időre Horthy Jenő vette át a gondnoki szolgálatot, Műhelytelepet vitéz Gérecz Ödön képviselte. Tóth János presbitérium nélkül, de az egyházi vezetők támogatásával kezdte meg a templomépítéssel és imaház létesítésével kapcsolatos tevékenységét. A Bethlen-kormány pénzügyminiszterének, dr. Wekerle Sándornak írt leveléből: „[...] Az alag-dunakeszi református egyház a főváros közvetlen közelében a magyar hitnek és erőnek egy szigete. Őrhely ez, ahol az Istenbe vetett hit mellett a jobb magyar jövőbe vetett hitünk ápoljuk. [...]»²⁶

1930. október 13-án a reformátusok levélben fordultak Műhelytelep vezetőihez: „[...] a műhelytelepi református alkalmazottak azon kéréssel fordultak az igazgatósághoz, hogy a műhelytelepi legényotthon társalgóját az igazgatóság református istentiszteletre engedje át, amit az igazgatóság E.53553/930. sz. alatt meg is engedett.»²⁷ November 6-án már segélyt kért az egyházközség az igazgatóságtól harmónium vásárlásához, november 17-én pedig egy tapétaajtó létesítéséhez az imaterem és a lelkészi helyiség közé.

Az 1931-es esztendő kezdetekor már hirdették a műhelytelepi szolgálatot: „Istentiszteletek Dunakeszi Főműhelytelepen (legényotthon társalgója) minden második vasárnap fél kilenckor.»²⁸

„Május hó 13-án 251/932 sz. alatt a telepi református alkalmazottak azzal a kéréssel fordultak az igazgatósághoz, hogy az istentiszteletek tartására ideiglenesen átengedett helyiség be rendezéséhez 1 drb. úrvacsora-asztalt az arra önként vállalkozó főműhelyi munkások a rendes munkaidőn kívül eső időben díjtalanul elkészíthessék és erre a célra a szükséges műhelyi

4 A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története (a továbbiakban: MÁV Főműhely tört.). Kézirat. Révész István Helytörténeti Gyűjtemény, Dunakeszi, AD 2019–89–1.

5 MÁV Főműhely tört.

6 Levél, 1930. DREI.

7 MÁV Főműhely tört.

8 Hirdetmény, 1930. DREI.

A Legényotthon épülete
(Dunakeszi, Révész István Helytörténeti Gyűjtemény XIV/6.)

Az imaterem (Dunakeszi, Révész István Helytörténeti Gyűjtemény XXII/60.)

munkagépeket és szerszámokat díjtalanul igénybe vehessék. [...] Az igazgatóság a kérésnek helyt adva engedélyt adott arra, hogy a szükséges berendezéseket a műhelyben regiben elkészíthető legyen s azonkívül anyagi támogatásban is részesítette. Megindult a munka, és a műhelytelepen dolgozók, felekezeti különbség nélkül siettek az imaterem megvalósításához. [...] Az 1932. évi október 25-i rendes választmányi ülésen v. Gérecz Ödön mérnök, aki az imaterem megvalósítása körül szerzett felejthetetlen érdemeket, köszönetet mondott mindazoknak, akik bármilyen formában is hozzájárultak az imaterem elkészítéséhez.”⁹

1932 novemberére elkészült az imaterem teljes berendezése. Samarjay Lajos, a MÁV elnök-igazgatója, államtitkár utasította a Főműhely főmérnökét – a római katolikus vallású Lányi Ferencet –, hogy a református püspöknél jelentkezzen be az imaterem megáldása ügyében. A püspök úr november 13-át, vasárnapot jelölte meg e célra: „Meghívó – 1932. évi november hó 13-án fél 10 órai kezdettel szenteli fel a dunakeszi főműhelyi lakótelep református imatermét főtiszteletű és méltóságos Dr. Ravasz László püspök úr. Utána fél 11 órakor a »Magyarság Dal- és Önképző Egyesület« dísztermében matinét rendez, melyen Dr. Ravasz László püspök úr Óméltósága ünnepi beszédet tart. Az ünnepségre mindenkit szeretettel hívunk és várunk.”¹⁰

A püspököt, aki felesége társaságában érkezett, Műhelytelep bejáratánál az államvasutak elnökgazgatója, Samarjay Lajos államtitkár köszöntötte. Mocsy Mihály esperes után Tóth

*Ravasz László püspök az imaterem felavatásán 1932-ben
(Dunakeszi, Révész István Helytörténeti Gyűjtemény XXII/59.)*

9 MÁV Főműhely tört.

10 Meghívó, 1932. DREI.

János h. lelkész és Gérecz Ödön presbiter üdvözölték a magas rangú vendéget. Az ünnepség után a Főműhely főnöke, Lányi Ferenc főfelügyelő a katolikus vallású MÁV-alkalmazottak, Ulreich Nándor főfelügyelő pedig az evangélikus gyülekezet nevében köszöntötték a püspököt. Az ünnepi műsorban felléptek a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület tagjai: kultúrtermükben énekek, szimfonikus zene, szavalat és Árokháti Béla harmóniumjátéka hangzott fel. Ezt követően az egyházi és világi előkelőségeket az egyesület Zöld termében villásreggelin látta vendégül.

1933. április 4-én az igazgatóság elutasította az evangélikus egyház kérését, melyben ők is imaterem ügyében folyagotdta a MÁV-hoz. A vasút az evangélikusoknak külön helyiséget nem tudott rendelkezésükre bocsátani, így egy ideig közösen használták az imatermet a protestáns felekezetek. A Műhelytelep 10. évfordulójára írt visszatekintésből tudhatjuk meg, hogy pontosan hol volt az imaterem: „A Legényotthon magasszintjén, a társalgóteremben nyert elhelyezést a protestáns alkalmazottak imaterme, melynek berendezése [...] a munkások és tisztviselők áldozatkészségének köszönheti létesülését. [...] A protestáns hívők lelkisükségeit az alagi református lelkész, az ág. ev. hívők lelkisükségletét az újpesti lelkész látja el.”¹¹ Az 1936. február 27-i imaházi leltár az alábbiakat tartalmazta: harmónium, szószék, úrasztala, bársonyterítő, úrvacsorai kehely, tányér, 2 kancsó, tál, kántorkönyv.

A második világháború dunakeszi eseményeit követően az első istentisztelet 1945. január 28-án volt az iskolában. Amíg az imatermet rendbe nem hozták, istentiszteleteket tartottak az iskolán kívül presbiteri lakásokban is. Az imaterem berendezését szintén egy presbiteri lakásban őrizték. 1947-ben a műhelytelepi presbiteriek Zsiday István, Egri Ferenc, Lajos Gyula és Liptai István voltak.

A MÁV Dunakeszi Járműjavító Nemzeti Vállalat 1950. február 25-én felmondta a műhelytelepi imaház bérletét. Az ok: „A Legényotthonnak Iparostanuló Otthonná való átalakítása. [...] az imaház esetleges új helyiségbe való elhelyezéséről gondoskodjunk. Kalló Imre igazgató.”¹² Március elsején Kalló igazgató és Tóth lelkész megbeszélést tartott: „[...] a vállalat nem a saját elhatározásából mondta fel az imatermet, hanem a közlekedési minisztérium J/D II. osztálya rendelkezésére történt. Az ügyosztály nem tudta, hogy ott református imaterem van. [...] Arra kéri a presbyteriumot, ne lácson ebben vallásellenes intézkedést, mert még a látszatát is kerülük. Az imaterem új elhelyezéséről gondoskodni kíván.”¹³ A presbiteriumnak „nincs módjában a felmondást elfogadni. A felmondó levelet további intézkedés megtételére a felettes egyházi hatóságnak megküldi.”¹⁴ A reformátusokat átköltöztették a napközi épületébe, az „úttörőotthon” mellé.

1951 októberében a Járműjavító és a lakótelep levált a Közlekedés- és Postaügyi Minisztériumról, a Kohó- és Gépipari Minisztérium vette át a felügyeletüket. A KGM illetékesei szerint rájuk nézve nem kötelező az egyházzal kötött bérleti szerződés. Az 1951. december 13-i presbiteri gyűlés határozata szerint az imaterem csak Műhelytelepen lehet. 1952-ben a napközi otthon bővítése miatt az imatermet a Liget utca 20. szám alá, a volt Ébert-házba költöztetik. Ébert Jenő református egyháztag (háziipari szövetkezeti tag) háza a Liget utca–Stromfeld Aurél utca sarkán volt. A szíjgyártómester házának egy részét államosították és a református egyháznak való kiutalással egy időben a Szíjgyártó Ipari Szövetkezet is kiigényelte a községi tanácstól az épületet. Presbiteri gyűlés, 1952. január 28.: „[...] Az

11 MÁV Főműhely tört.

12 Levél, 1950. DREI.

13 Jegyzőkönyv, 1950. DREI.

14 Levél, 1950. DREI.

imaháznak a műhelytelepen leendő felépítésének a biztosítása az egyházközségre a csere végrehajtása előtt azért nagyon fontos, mert a cserére felajánlott helyiség a műhelytelep területén kívül fekszik. [...] Egyetemes konvent elnöksége az imaterem cseréjéhez hozzájárul, azt helyesli.¹⁵ 1952. február 4-én a csere megtörtént, a református imaház Műhelytelepről Révdülőre költözött. Az első istentiszteletet február 10-én tartották a Liget utcai épületben. „Egyházközségünk a műhelytelepi új, immár a harmadik imatermet 1952. február hó 4-én birtokba vette. [...] Oda legjobb a Lehel térről induló bp-váci autóbusszal menni, amely Dunakeszi Liget utcánál megáll.”¹⁶

1952. február 22-én Bereczky Albert püspök Balla Istvánt segédlelkésznek kirendelte Alagra.

1953 júniusában a presbitérium az imaház ügyéről tárgyal. Az elnök szerint az épület állandóan a kiigénylés veszélye fenyegeti, továbbá a beígért lakbérmentesség is rendezetlen. „[...] Viszont a telepen [Műhelytelep] a Kohó- és Gépipari Minisztérium most nagyarányú lakóház építkezésbe fogott. Ebben a keretben imaházunk végleges elhelyezése megoldható lenne. [...] Egyházközségünk 1930 óta a dunakeszi műhelytelepen rendszeresen tart istentiszteletet.”¹⁷

Tóth János nyugdíjazása után 1953. október 13-án Balla Istvánt beiktatták az alag-dunakeszi református egyházközség lelképásztorává.

1958. január 16-án Ébert Jenő visszakapta házát a Liget utcában. Mint a református egyház tagja, törekedett a megegyezésre és felajánlotta házának most visszaadott részét imaház számára. A presbitérium nem akarta a cserét, mivel az udvari épületrész kisebb volt a jelenlegi, utcai háznál.

1959 novemberében még kitatarozták az imaházat, felújították a berendezést. Ébert Jenő nagy türelemmel, de rendszeresen kérte háza átadását az egyházközségtől.

1960-tól imaház vásárlási terveket tárgyalt a presbitérium. Ezeket a szerény anyagi lehetőségek és a felsőbb szervek elutasító rendelkezései megghiúsították. 1962. augusztus 10., levél a Pest Megyei Tanács VB. Egyházügyi Főelőadójától, Udvardy Jánostól: „Értesítem a lelkész urat, hogy a fennálló rendelkezések értelmében lakást egyéb célokra igénybe bevenni nem lehetséges, ezért a ház megvételét nem tudom engedélyezni. Felhívom figyelmét, hogy Önök önkéntesen mondtak le a jelenlegi hivatali helyiségükről, hogy ezáltal tulajdonos anyagi előnyökhöz jusson, ennek következtetéseképpen az egyháznak magának kell gondoskodnia helyiségéről.”¹⁸ Államosították Ébert Jenő szíjgyártó üzemét, őt az udvari lakrészében meghagyták. Az üzemi részt kiutalták a Műhelytelepről kilakoltatott református egyháznak.

Később Ébert Jenő református egyháztag visszakapta a teljes épületet és kérte, hogy az egyházközség költözzön ki vagy át a kisebb épületrészbe. Végül a reformátusok, engedve a törvénynek és erkölcsnek, lemondtak Liget utcai imaházukról a jogos tulajdonos, Ébert mester javára. De lakóházat nem vásárolhattak imaház számára, építkezni pedig nem tudtak.

Ezzel lezárult a révdülői ingatlanvásárlás kérdése. A presbitérium döntött a kiköltözésről: „[...] igen hálás köszönetét fejezi ki Ébert Jenő testvérünknek az egyházközségünk iránt tanúsított jóindulatáért és a jóisten áldását kéri vele együtt egész családjára. Elköltözés ideje 1962. VIII. 25. szombat délután!!”¹⁹ „Balla István bejelenti, hogy a révdülői imateremben 26-án vasárnap tartja a búcsú istentiszteletet, ugyanakkor kihirdeti az alagi templom új

15 Jegyzőkönyv, 1952. DREI.

16 Hirdetmény, 1952. DREI.

17 Jegyzőkönyv, 1953. DREI.

18 Levél, 1962. DREI.

19 Jegyzőkönyv, 1962. DREI.

istentiszteleti idejét is.”²⁰ 1962. augusztus 26-án, vasárnap véget ért a műhelytelep–révdülői imaház története.

Balla István lelkipásztor 1965. január 30-tól nyugdíjba ment, a dunakeszi református egyházközség új lelkipásztora március elsejétől Szalkai Lajos lett. 1965 májusától éveken át házi bibliaórákat szervezett a műhelytelep–révdülői testvéreknek: „*Bibliaórák helye és ideje a Révdülő–Műhelytelepi egyházrészben. Minden alkalommal szerdán este 7 órai kezdettel!*”²¹

Az 1970-es évektől, közel 30 esztendőn át megszűnt az igehirdetés Műhelytelepen. 1999-ben – már nt. Debrecenyi Károly István lelkészsége alatt – a Helytörténeti Gyűjteményben tartottak bibliaórákat.

2000. július 16., presbiteri gyűlés: „[...] *Most az a megoldás tűnik legalkalmasabbnak, hogy a Barátság u. 49. számú társasház földszintjén található, az Önkormányzat tulajdonában lévő, jelenleg üresen álló üzlethelyiség bérbérvételével valósítsuk meg gyülekezeti terem tervünket.*[...]”²² A gyülekezet szeptemberben átvehette a helyiséget. Saját erőből és költségen imaházzá alakították a félkész állapotban lévő üzlethelyiséget. Karácsonyra elkészült az új református otthon. Igaz, hogy nem Műhelytelepen, de onnan nem messze, a Révdülő közelében, a Duna-parton. Mikor e sorokat írom, már a 20. pünkösdre készülnek Duna-parti testvéreink kis imaházukban.²³

Varga István József

Isten malmának kövei között*

Kájoni Jánosra emlékezve

Kájoni János örök érvényű munkájának, a *Cantionale Chatolicum* második kiadásának 300 éves évfordulója itt, a csíkszeredai Csángó Napon, jó alkalom arra, hogy néhány gondolatot megfogalmazzunk a történelme során önként vagy kényszerűségből Moldvába került magyarok leszármazottainak és a katolikus vallás, valamint az azt képviselő katolikus egyház viszonyáról. Ez utóbbi két fogalmat nem véletlenül választottam el egymástól, hiszen a századok során ez a kettő – meggyőződésem szerint mindkét fél kárára – sokszor elvált egymástól. Erre a szomorú állapotra is utalni kívántam előadásom címének megválasztásakor.

20 Uo.

21 Hirdetmény, 1965. DREI.

22 Jegyzőkönyv, 2000. DREI.

23 A Dunakeszi Református Egyházközség történetéhez és alapító lelkésze tevékenységéhez lásd Varga István József: Az Alag–Dunakeszi református egyház alapító lelkésze, Kirner Adalbert Bertalan. I–II. Dunakeszi Helytörténeti Szemle VIII. 2015. 2. sz. 2–5., 3. sz. 2–5.; Uő.: Az Alag–Dunakeszi Református Egyház története. I–VII. Uo. IX. 2016. 1. sz. 7–10., 2–3. sz. 2–6., X. 2017. 1–2. sz. 6–10., XI. 2018. 1. sz. 2–6., 2–3. sz. 10–14., XII. 2019. 1. sz. 12–16., 2–3. sz. 15–20.; Uő.: Kirner Adalbert Bertalan – egy református lelkész a Nagy Háborúban. Honismeret XLVII. 2019. 2. sz. 26–32.; Hála József–Varga István József: Kirner A. Bertalan és a néprajz. In Kövek, fák, források. Tanulmányok Mohay Tamás hatvanadik születésnapjára. Szerk.: Bali János–Bárh Dániel–Deáky Zita–Vámos Gabriella. Budapest, 2019. 281–301.

* Elhangzott a csíkszeredai Csángó Napon, 2019. december 7-én, amelynek témája Kájoni János 300 esztendeje kinyomtatott *Cantionale*ja volt.